

SILLING ISTVÁN

BÁLINT SÁNDOR VAJDASÁGI KUTATÁSAIRÓL

Bálint Sándor (1904–1980) a népi vallásosság terén alkotott főművében, az Ünnepi kalendárium három kötetében foglalkozik ugyan a történelmi Magyarország déli részeiről származó, azzal kapcsolatos szakrális hagyománnyal, csakhogy jóval kevesebbet, mint a Kárpát-medence egyéb, magyarok lakta területeivel. Kivétel csupán a Szeged környéki hagyományvilág. Főleg a török idők előtti vallásosságról kevés az adata, de e vidék későbbi időszakáról sem írt sokat. Megmaradt középkori freskómaradványainkról, korai templomi táblaképeinkről, gótikus szárnyas oltárainkról nem is szólhatott, hiszen mifelénk olyanok nem maradtak fenn, írásos emlékek pedig vagy nem őrizték meg őket, vagy még a jól értesült Bálint Sándor sem tudott róluk. Pedig első délvidéki vonatkozású tanulmányában, amit az 1942-ben a *Katolikus Szemlé*-ben publikált *A délvidéki katolikus népelet forrásai* címűnek a bevezetőjében a következőket írja: „Dolgozatunk célja – amennyire a kutatás jelenlegi állapotában lehetséges – a magyar katolikus kultusztörténet néhány délvidéki, főleg bácskai vonatkozásának megvilágítása. Különösen a középkori magyar jámborság ihletésére, egyúttal a Délvidék 18. századi katolikus újjászületésének legbuzgóbb forrására: a búcsújáró kultuszok tájszervező szerepére és hatására szeretnénk rámutatni.” (Bálint 1942.) Tanulmányáról, egyéb írásos feljegyzések mellett, megemlékezik Jung Károly, aki a Kiss Lajos Néprajzi Társaság által 2016 nyarán szervezett emlékkonferencián értekezett a törökök feletti pétervárad győzedelmes keresztény ütközet 300 éves évfordulójáról és a Tekijai Boldogasszony hócsodájának történeti forrásait igyekezett kikutatni (Jung 2016). Jung szerint Bálint Sándor már 1941-ben járhatott Péterváradon és Újvidéken is, ahol gyűjthetett. Írásában leginkább a búcsújárásra, a zarándoklatokra fókuszált, mint tette azt a második, kissé rövidebb és csak bácskai anyagot tartalmazó dolgozatában *Bácska kegyhelyei* címen a *Kalanga (Délvidéki irodalmi és művészeti folyóirat)* című, még a jugoszláv érában, 1932-ben megindult folyóirat 1943. évi áprilisi számában. Jung erről a következőt állapítja meg: „Föltevésem szerint Bálint Sándor tanulmányát olvasta Herceg János is, aki akkor a Kalangyát szerkesztette Zomborban, s megkérte barátját, hogy írja meg a témát a délvidéki olvasók számára is. Nyilván ekkor

született meg az a rövidebb, jegyzetek nélküli változat...” (Jung 2016: 149.) Ebben a cikkben Bálint Sándor valóban csak a bácskai búcsújárás tematikájával, a zarándokhelyek rövid történetével foglalkozik, legtöbbit (a ma már nem is a vajdasági Bácskához tartozó) Máriakönyve-Vodicával, kevesebbet Doroszlóval, és alig említi Bácsot, valamint Keresztúron (Ruski Krstur) a vajdasági görög katolikusok zarándokhelyét, és csupán a tekijai Havas Boldogasszony-kegykáporna miatt tekint át a Szerémségbe. A Szabadka melletti Bunarić–Szentkútról említést sem tesz. Bálint Sándornak ez a két önálló publikációja jelent meg a vajdaságiak vallásos népeletéről.

Az Ünnepi kalendáriumban szemeztetve mégis találunk feljegyzéseket a mai Vajdaság területéről. Azonban a 18. századi emlékeink közül itt sem ír mindegyikről, mint amilyenek például a zombori ferences rendház refektóriumában részben máig látható mennyezeti barokk domborművek a szentek alakjaival, vagy az ugyancsak az újratelepítés (18. század közepe) során ide került apatini Fekete Madonna, avagy az értékes bácsi, écskai, óbecsei, topolyai, szabadkai, futaki barokk és romantikus oltárképeink stb. Amit egy korábbi schematismus tartalmazott, azt közli, illetve legtöbbször Kálmány Lajosnak a szegedi kirajzolású falvakban gyűjtött anyagára, valamint sokszor Bellosics Bálint (1867–1916) bajai diákjainak gyűjtéseire, publikációira támaszkodik. A Bács-Bodrog megyei Történelmi Társulat (1883–1918) tagjai elég kevés szellemi néprajzi anyagot gyűjtöttek a 19. század végén s az újabb század elején. Amit följegyeztek, az leginkább Bellosics Bálint, a félig vend származású, Baján tevékenykedő tanár és a társulat múzeumőre, a monostorszegi tanító, Gubitza Kálmán (1870–1916) közös munkájának köszönhető, jelentős részben a bácskai sokácok népeletére összpontosítva – ebből merítette Bálint Sándor is a szép terjedelmű sokác hagyományleírásokat, bár természetesen maga is gyűjtött a magyarországi Duna menti sokácok között, például Hercegszántón. A magyar millenniumra, 1896-ban jelent meg Zomborban Dudás Gyula (1861–1911) szerkesztésében a Bács-Bodrog vármegye egyetemes monográfiája két kötetben, azonban ebben alig van szó a régió vallási életéről. Az 1909-ben kiadott Borovszky-féle megyei monográfia már igazán impozáns anyagot hoz a Bácskát benépesítő nemzetiségek néprajzáról. Jankó János (1868–1902) is publikált már az *Ethnographiában* Bács-Bodrog megyei sokác néprajzi anyagot, amit Bálint Sándor ismert. Iványi István jeles szabadkai helytörténész kutatási eredményeit azonban vagy nem ismerte – pedig a 19. század végén, a 20. század elején két kiadásban is megjelentek öt kötetben –, vagy nem vette figyelembe például a Bodrog melletti középkori Szent Péter apátság létezése kapcsán.

Az apostolfejedelmek, Péter és Pál tisztelete kapcsán leírja „Pál apostol oltalma alatt állott a középkori bácsi püspökség, amelyet 1135 táján a kalocsai érsekséggel egyesítettek. A patrocínium az 1968-ban alapított szabadkai (Subotica) püspökség titulusában újjászületett... A bácsi prépostságnak is Pál a középkori patrónusa” (Bálint 1998b: 551). De csupán csak töredékesen tesz említést a török kor alatt létrejött vallási műemlékünk-ről, a Bács városka melletti erdőben található Remete Szent Antal-kápolnáról, amelynek legendáját bőségesen közölte Bodroghy Szabolcs *A Fehér Barát* című folyóiratban 1943-ban (vö. Silling 2014). S míg szinte minden délvidéki katolikus templom patrocíniumát felsorolja, Bács városka plébániatemplomáról, a Pál apostol-templomról nem emlékezik meg, pedig az a középkori hagyomány folytatója, amely a kalocsa-bácsi érsekség társzékesegeyháza lehetett.

Azonban korai történelmünk-ből való legendát mégis fölfejt Bálint Sándor, ami a korábbi tanulmányaiból kimaradt, s az Ünnepi kalendáriumban közzé is teszi. A török elleni nevezetes belgrádi csata hőségnek, Kapisztrán Szent Jánosnak az életéről értekezve Bálint a következőket írja: „Kapisztrán a Jézus-monogramot ráfesteti azokra a zászlókra,

amelyek alatt Nándorfehérvárnál (1456) a török ellen harcolnak. Ismeretes az is, hogy az egykorú leírások szerint a Hunyadi- és Kapisztrán-vezérelte sereg ajkán Jézus nevével győzi le a törököket.” Majd egy legendaszerű feljegyzést idéz, amelyet Temesvári Pelbárt ferences szerzetesnek tulajdonít a szerzetes életrajzírója, Szilády Áron: „Nándorfehérvár ostroma alatt, amikor a keresztény sereg a csata elején Jézus nevét kiáltotta, a töröknek úgy tetszett, mintha az égből tüzes gerelyek irányulnának ellenük. Megfutamodtak. Úgy tűnt föl nekik, mintha nagy sereg nyomult volna utánuk, azonban nem emberek, hanem Isten angyalai vették őket üldözőbe.” (Bálint 1998b: 572). Bálint Sándor forrása egy kis-kunhalasi református lelkész, Szilády Áron műve (Szilády 1880).

A bánági katolikusok, magyarok, németek, horvátok, csehek régóta ismert délvidéki kegyhelye Versec, a hegyen levő Szent Kereszt kápolna, amit patrocíniuma kapcsán említ csupán, 1720-as keletkezési dátummal. De a városról csak egy szentnek a mondáját közli: „A verseci (Vršac) Várhegyen él Szent Cecília, a város oltalmazója. Gondoskodik a szőlősgazdáról. Ott lebeg a levegőben és fonalat húz Versec körül, hogy semmi baj ne érje. Ezért, helyi hiedelem szerint, a várost a járvány, tűzvész, háború mindig megkímélte. Így az 1761-ben dúló pestis is.” (Bálint 1998c: 545.) A forrás az egykoron jobbára németek lakta városkának folklóralkotásait közlő müncheni kiadvány (Diplich–Karasek 1952).

Egy másik monda, avagy Krisztus-legenda, a bácskai Óbecséhez kötődik, méghozzá Sárlos Boldogasszony napjához, azaz a legnagyobb nyári munkához, az aratáshoz: „A tarlón maradt, kévéből kihullott kalászkokat munka végén összegereblyézik. Ez a *kaparás*. Eredetét egy óbecsei monda így magyarázza: a földön vándorló Krisztust Péter megkérdezte, milyen lesz a termés, lesz-e eső? Az Úr felelte: nagy szárazság lesz a nyáron. Erre Péter lebeszélte a nemzetségét, hogy ne vessenek búzát, mert szárazság lesz. Más emberek azonban vetettek. Hatalmas nagy termés lett. Péter szemrehányást tett Jézusnak, aki azt válaszolta, hogy ő csak szárazságról beszélt, de rossz termésről nem. Mégis megesett a szíve Péteren. Azt tanácsolta neki, hogy testvérei csináljanak gereblyét, és kaparjanak vele ott, ahol mások már learattak. Annyi búzájuk lett, mint a többieknek.” (Bálint 1998c: 32.) Bálint Sándor ezt a legendát Kálmány Lajos gyűjteményéből vette.

Ugyancsak az előbbi gyűjtő által lejegyzett verbicai vallási népköltészeti hagyomány a következő: „A hitűkhöz ragaszkodó embereket Kálmány Lajos verbicai följegyzése, egyúttal az archaikus szegedi hagyomány szerint szintén Illés (meg Énok) menti meg. Eszerint, amikor a világ meg akar égni, az Antikrisztus mindenféle csalárdsággal csalja a népet. Ezt mondogatja: én vagyok Krisztus! Kenyeret osztogat meg mindent, hogy neki higgyenek. Így lesz ez egy darabig. Aztán Illés meg Énok az Antikrisztust legyőzi.” (Bálint 1998c: 75.) Egyetlen Illés patrónusú bácskai katolikus templomunk a sokak népességű Bogyánban található.

Csak a legismertebb szentekhez fűződik szájhagyományozódott népköltészet. Ilyen az őszeleji Szent Mihály is, akinek mondáját ugyancsak Kálmány Lajos gyűjtötte be. „A bánáti Németelemér (Nemački Elemir) német – francia eredetű népe [...] úgy tudja, hogy Isten először Gábor arkangyalt küldte Ádámnak és Évának a paradicsomból való kiűzésére. Gábor román volt. Jól tartották pálinkával, nem is űzte ki őket. Ekkor került Mihályra a sor. Ő már magyar volt és söprűvel kergette ki ősszüleinket a paradicsomból. Ezért van söprű a magyarszentmihályi templom oltárképén Mihály kezében. A németelemériek azt is mondják, hogy Mihály az égben nagy úr: ő akasztja ki a napot, holdat, csillagokat. Ő kormányozza a felhőket.” (Bálint 1998c: 370.) Kálmány Lajos köztudottan a Szeged környéke és a szegedi kirajzású bánági falvak kutatója volt, neki köszönhető a sok Szeged környéki népköltészeti anyag lejegyzése.

A karácsonyi ünnepkör egyik jeles napja Szent János ünnepe. Erről is gyűjtött Kálmány Lajos egy történetet, ismét csak a szegedi tájhoz tartozó Verbica faluban, s meg is jelentette a *Hagyományok II.* című kiadványában: „amelyet mintha a Don Juan mondája is ihletett volna, egészében azonban mégis az Evangélista hiedelemvilágához tartozik: Volt két büszke vőfély. Odajártak hívogatni. Amikor a temetőn mentek át, megláttak egy koponyát, amelyet hányavetiségből szintén meghívtak a lakodalomba. A koponya megszólalt és a meghívást elfogadta. A két vőfély nagyon megijedt és a paphoz fordult tanácsért, aki ezt ajánlotta nekik: ha az a bizonyos eljőn, úgy fogadják, mint a legelső vendéget, tányért, kanalat készítsenek neki, továbbá bort és borospoharat. Külön asztalhoz ültessék, és valahányszor inni akarnak, mindig mondják: igyuk meg Szent János poharát. Másnap a koponya meg is jelent, a vőfélyek beköszöntötték, mint első vendéget. A többi is a pap tanácsa szerint történt. Amikor a lakodalomnak vége lett, a bizonyos is meghívta a vőfélyeket vendégségbe. A két legény újra elment a paphoz, aki azt javallta, hogy a meghívást el kell fogadni, egyébként majd ő is kimegy a körmenettel velük a temetőbe. A temetőben is először Szent János poharát itták meg. A koponya megszólalt: szerencsések vagytok, hogy körmenettel jöttetek ki, meg hogy a Szent János áldását köszöntöttétek rám. Menjetez haza és máskor ne bolygassátok a halottat nyugodalmában. A két legény azonban mégis hamarosan meghalt.” (Bálint 1998b: 112–113.)

Az újabb korban, a 18–19. században különböző hiedelmek, történetek kapcsolódtak az egész Vajdaságban a nagyünnepkehez, illetve a szentek emléknapjaihoz, ünnepeihez, s tiszteletük formái más-más alakban tűnnek fel Bálint Sándor Ünnepi kalendáriumában.

A karácsonyi termóág, életfa kapcsán írta, Móra István 1886-bani közlését idézve: „Horgoson láttam olyan karácsonyfát, piacon is árulták [...] amelyiknek szimbolikus jelentősége tisztább, könnyebb, mint a fenyőágé. Ott a *koronafa*, *glédics* (*Gleditsia triacanthos*) ágait, töviseit becsavargatják cifrapapírossal, összekötnek kettőt-hármat, vagy átfonnak egy negyedikkel. Az egészet virágcserepbe ültetik, s a tüskökre szürkodnak aranyozott diót, aranyozatlan almát. Mellette van a sublaton kétfelől két csészében vagy két kis tányéran a Lucakor vetett, azóta kizöldült karácsonyi búza. Ilyen díszes ágra... Bácsotolya magyar népe is emlékezik.” (Bálint 1998a: 42.) A topolyai közléshez hozzá kell fűznünk, hogy Bálint Sándor ismerte Zöldi (Zöldy) Pál (1889–1978) topolyai majd szegedi néprajzkutatót, s tőle kapta az információt. A topolyai néprajzkutató felesége, Acsay Ilona is segítette Bálint Sándor gyűjtésének gazdagodását. Szent Elek emléknapja (július 17.) kapcsán Bálint Sándor egy ponyvairódmű vagy kalendáriumi gyökerű baranyai népmesét említ, amely Szent Elek életéről szól, s Banó István közli a *Baranyai népmesék* című gyűjteményében, amely az ÚMNGY II-ben jelent meg. Ennek a *Legenda Aurea* szellemiségében fogant népmesének akadt a nyomára Zöldy Pálné, Acsay Ilona. Így tehát egy újabb, valószínűleg délvidéki vagy Szeged környéki népköltészeti alkotás került megörökítésre (Bálint 1998c: 68–69).

„A legenda szegedi tanyákon élő, elnépiesedett változata szerint Elek kedves gyermek volt. Apja, anyja gazdagok voltak, kényeztették. Mikor legénykedni kezdett, érezte, hogy neki nem kell egy lány sem. Úgy kommandáltak neki egy lányt, azt aztán csak megszerette. Megtartották a lakodalmat. Akkor már úgy érezte, hogy nagyon szeretné a lányt. Még a menyasszonyon rajta volt a fátyol, ült egy széken. Szólt Elek: jövök mindjárt. Megszökött. Koldusruhába öltözött. Leült a kapuba. Ott ment el minden nap a jegyese, meg az édesanyja, édesapja. Ő is epekedett utánuk. Azok meg kerestették. A koldusnak is vetettek alamizsnát, de rá se gondoltak, hogy ő az, akit annyira szeretnek, várnak. Elek meg azért túrt, mert Istentől üzenetet kapott: Elek, föl ne törd a zárat, vezekelned kell! Így

halt meg Elek. Akkor a harangok húzatlan szólaltak, a teste meg jószagú volt. A kezében levelet találtak. Abból tudták meg, hogy Elek volt ő.” (Bálint 1998c: 68–69.)

Rind Melitta, topolyai néptáncoktató, tanító ébresztgette jó tíz évvel ezelőtt Zöldy Pál emlékéit, s publikált az ő hagyatékából gyermekjátékokat (Rind 2005). Szerinte Zöldy Pál Topolyán született, Szabadkán dolgozott, de 1920-ban kiutasították Jugoszláviából, s akkor Szegedre költözött, ahol a postánál volt alkalmazásban. Zöldy a Néprijzi Múzeum 1970. évi önkéntes néprajzi gyűjtőknek meghirdetett pályázatán kiemelt első helyezést ért el a *Topolyai gyermekjátékok az 1900-as években* című pályamunkájával.

A karácsonyesti ünnepköszöntés, a kántálás nyugat-bácskai szép példáját közli Bálint Sándor, aki az ismert zombori etnomuzikológus, Kiss Lajos 1942-ben lejegyzett gyűjtéséből vette át az éneket: „A gombosi (Bogojevo) kántálás ünnepélyes, megilletődött hangjával, még a régebbi idők komolyságát idézi:

*Mikor Máriához az Isten angyala
Názáret városba az égből leszálla,
Kit szent imádságban Gábriel találta,
Ékes köszöntéssel a Szűzhöz így szóla:
Üdvözlégy te kegyes, Isten szép leánya,
Jessétől származott Ádám unokája
Az Éva asszonynak legtisztább rajzatja,
Áron vesszejének megújult virága.
Téged az Úristen leginkább szeretett,
Sok nemzetek közül magának eljegyzett,
Kilenc angyali kar koronát készített,
Hogy megkoronázza azzal szent fejedet.
Azért készíts szállást az Isten Fiának,
Mért tégedet vallott szentséges Anyjának.
Te méhed kívánta az ő szállásának,
Téged mond az Írás Salamon tornyának.
Világosítsa meg az Úr az én házamat,
Ragyogó fáklákkal rakja udvaromat,
Piros hajnal után hozza föl napomat,
Hogy láthassam én is az én Krisztusomat.” (Bálint 1998a: 116–117.)*

Az archaikus népi imádságok sem voltak ismeretlenek Bálint Sándor előtt, hiszen már 1937-ben megjelentette *Népünk imádságai* című írását és gyűjteményét (Bálint 1937). Az Ünnepi kalendáriumban több helyen is megjelenik ez a népköltészeti műfaj. A Vajdaságban való előfordulásokról írja: „Ismerünk egy szabadkai bunyevác esti imádságot, amely a Boldogasszony és Vid oltalmáért könyörög:

*Sveto Vido, vidi mene!
Slatka Gospe, krili mene!
Svi andeli, čuvajte me!
Da mi duša ne pogine,
Dok mi tilo ne počine.
A ja ligam a ložnicu
Kao Isus a grobnicu.
Ako umrem: priumrem,
Ako ostanem: osvanem.
Prími, Bože, dušu moju
I mog oca i majkinu. Amen!*

Magyarul: Óh Szent Vid, tekintsd ream! Boldogasszony, takarj be engem! Szent angyalok, őriztetek engem! Hogy lelkem el ne vesszen, amíg testem pihen. Én lefekszem én ágyamba, mint Úr Jézus koporsóba. Ha meghalok: meghalok, ha megmaradok: fölkelek. Neked ajánlom, Uram, lelkemet, édesapámért, édesanyámért. Amen.” (Bálint 1998b: 481–482.)

Másutt egy, a Szent János nevéhez fűződő imádságrészletet közöl „verbicaiak imádság közben ezt mondogatták, hogy baj ne érje őket: *Szent János vére, Boldogasszony teje fussa be ennek a háznak minden résit-lukát!*” (Bálint 1998b: 116), s ebben az imádságrészletben a *Boldogasszony teje*-motívumot már ismerjük a magunk gyűjtéséből is, igaz, Mária teje említéssel, de a *Szent János vére*-motívum ezidáig ismeretlen volt számunkra:

„...Köröztöt vetek őt újjammal,

Őt anygyalom segítcsigível,

Mária tejével,

Szen Benedek keresztyivel,

Jézusom erejével. Ammen.

Elmondta: Erdősiné Szöllősi Etelka, 63 éves. Szilágyi

Gyűjtötte: Silling István, 1992-ben.” (Silling 2003: 227–228).

Húsvéti népénekeink segítségét történelmi vonatkozású legenda őrizte meg: „A szabadságharc idején a bácskai *Boldogasszonyfalva* (Gospođince) ostrománál a *szegeci* honvédszászlóalj azt kívánta, hogy a támadásban a legelső legyen. Úgy is történt. Nagyszombat napja volt (1849), és a rohamra induló csapatban felhangzott az ének: *Föltámadt Krisztus ez napon!* Erre az egész zászlóalj *alleluja*-harsogás közben véres közelharccal be is vette Goszpodince sáncait” (Bálint 1998a: 362; Bálint Sándor forrása: Reizner 1884).

A szentek dicséretét kutatva Szent György tisztelete kapcsán az archaikus agrárkultusz nyomaira bukkant egy 1824-ből való írásos emléken: „Zomborcsevics Márk, *Palona* (Plavna) vegyes: bunyevác, német, magyar ajkú bácskai falu plébánosa jelentette (1824) az érseki főhatóságnak, hogy hívei régi szokás szerint Szent György napjától aratásig minden csütörtököt megünnepelnek. Szerintük így majd nem éri baj a vetéseket. Jelenti azt is, hogy a hagyományt eltörölte, de a nép szinte forradalomban tört ki miatta. A jozefinista érzületű felsőbbbség a papnak adott igazat.” (Bálint 1998b: 330.)

Tavaszi Mária-ünnepeinkhez fűződik a következő hagyomány feljegyzése: „A *szabkai* bunyevácok Gyümölcsoltó Boldogasszony napján, amikor a természet téli álmából ébredzik és a fák ismét éltető nedvvel telnek meg, összejönnek (krvaca), hogy ők is szaporítsák vérüket. Ez vörösborral történik: a gazda végigkínálja vele egész házanépét. A vegyesajkú *Kelebián* a szokást a többségi magyarok is eltanulták bunyevác szomszédaitól.” (Bálint 1998b: 290.)

Hitbéli fogadalmaink közül ma már nem sok él, de nyomaik megmaradtak. Bálint Sándor is említ ilyet és hozzá kapcsolódó történetet: „A bánáti *Űrményháza* (Jeremenovci) magyar falu határában 1888 nyarán hatalmas jégverés pusztított. Ezért a nép Sárlos Boldogasszony napját fogadalmi ünnepnek nyilvánította. Megfogadták azt is, hogy abban az esztendőben nem lesz tánc a faluban és engesztelésből csak a templomba járnak. A lányok és legények azonban nem bírván magukkal, túl akartak jární az öregek eszén, és ki a pusztába készültek mulatni, táncot jární. A bíró csendőrökkel oszlatta szét őket, hogy a fogadalom méltóságán ne essék csorba.” (Bálint 1998c: 17.)

Bálint Sándor erénye, hogy a ma Vajdaságnak nevezett terület több szakrális jellegű népköltészeti alkotásáról, népszokásáról, a hitvilág és a hiedelmek recens vagy már elhalványult eleméről tanúsít. Figyelembe vette a vajdasági kutatók eredményeit: Penavin Olga újvidéki professzor folklórpublikációit, lingvisztikai munkáit (Penavin

1968). A szomszédos délszláv népekkel való művelődéstörténeti kapcsolataink történetével foglalkozó tudósok munkáit ismerve szólott Bori Imre újvidéki irodalomtörténésznek a magyar és a szerb Szent László-legendával kapcsolatos vélekedéséről (Bori 1971). A karácsonyi népszokások kapcsán jegyzi Margalits Ede zombori nyelvészprofesszor *Ethnographia*-beli írását a délszláv koledákról. Legtöbbet a szegedi kirajzálás bánsági falvak hagyományairól tud, amit valószínűleg a Kálmány Lajos-anyag tartalmaz.

SZAKIRODALOM ÉS FORRÁSOK

Bálint Sándor

1937 Népünk imádságai. *Regnum Egyháztörténeti Évkönyv* II. 19–47.

1942 A délvidéki katolikus népélet forrásai. *Katolikus Szemle* LVI. (9) 257–261.

1943 Bácska kegyhelyei. *Kalanga* XII. (4) 162–165.

1998a Ünnepi kalendárium I. *Karácsony, húsvét, pünkösd*. Mandala Kiadó, Szeged.

1998b *Ünnepi kalendárium II. A Mária-ünnepek és jelesebb napok a hazai és közép-európai hagyományvilágból*. Mandala Kiadó, Szeged.

1998c *Ünnepi kalendárium III. A Mária-ünnepek és jelesebb napok a hazai és közép-európai hagyományvilágból*. Mandala Kiadó, Szeged.

Banó István

1941 *Baranyai népmesék II*. Új Magyar Népköltészeti Gyűjtemény. Budapesti Egyetem Magyarágtudományi Intézete – Franklin Társulat Magyar Irodalomtudományi Intézete és Könyvnyomdája, Budapest.

Bori Imre

1971 *Irodalmak – kölcsönhatások. Kapcsolattörténeti tanulmányok*. Forum, Újvidék.

Diplich, Hans – Karasek, Alfred

1952 *Donauschwäbische Sagen, Märchen und Legenden*. München.

Jung Károly

2016 A Tekijai Boldogasszony hócsodája az írott források tükrében. Savoyai Jenő pétervárad-karlócai diadalának háromszázadik évfordulóján. *Hfd.* (10–11) 127–162.

Kálmány Lajos

1914 *Hagyományok Borbély Mihály mondása után* II. Kiadja a Néphagyományok-gyűjtő Társaság, Szeged.

Margalits Ede

1900 Koledák a délszlávoknál. *Ethnographia* XI. 163–167.

Penavin Olga

1968 *Szlavóniai (kórógyi) szótár I*. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

1972 Székelykeve (Skorenovac) népének hitvilága. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*. (11–12) 121–146.

Reizner János

1884 *A régi Szeged I*. Szeged.

Rind Melitta

2005 *Haj, szénárú, szénára. Topolyai gyermekjátékok. Zöldy Pál hagyatéka*. Logos Grafikai Nyomda, Tóthfalu.

Silling István

2003 *Vajdasági népi imádságok és nyelvezetük*. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

2014 A bácsi remetekápolna és eredetének mondái. In: *Uő: Szenttisztelet és népi vallásosság a Vajdaságban*. Forum Könyvkiadó Intézet, Újvidék – Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta, 187–197.

Szilády Áron

1880 *Temesvári Pelbárt élete és munkái*. Franklin Társulat, Budapest.

DESPRE CERCETĂRILE LUI SÁNDOR BÁLINT ÎN VOIVODINA

Sándor Bálint (1904–1980) a realizat cea mai importantă operă a sa în domeniul religiozității populare, iar în cele trei volume ale *Űnnepi kalendárium* (*Calendarul de sărbătoare*) face referire într-adevăr la tradiția religioasă din partea de sud a Ungariei istorice, însă într-o măsură mult mai mică, decât în cazul celorlalte regiuni ale Bazinului Carpatic. Excepție ar fi tradițiile din zona orașului Szeged. Totuși, răsfoind această lucrare amplă, regăsim menționări de pe teritoriul actual al Voivodinei. Studiul de față se angajează în prezentarea acestora.

ABOUT THE RESEARCH OF SÁNDOR BÁLINT IN VOJVODINA

Sándor Bálint (1904–1980) wrote his most important book in the domain of folk religiosity, and this *Űnnepi kalendárium* (*Festive Calendar*) in three volumes deals for some extent with the religious traditions from the southern part of historical Hungary, but far less than with other parts of the Carpathian Basin. An exception would be the folk religiosity tradition in the region of Szeged. However, flipping through the book we can find some information from the present territory of Vojvodina. The present study undertakes the presentation of these.

